

Božidar Kante

Od pekla do raja

Zavedam se dejstva, da bom s tem svojim kratkim prispevkom gotovo storil silo Zlobčevi poeziji in esejistiki, saj ju ne bom mogel zajeti v neko celovito fresko, temveč se bom moral omejiti na nekatere prvine njegovega ustvarjanja, ki se mi zdijo bistvene oziroma poglobitvene. Poleg tega naj dodam, da predmet mojega prispevka ni njegov celoten opus, ki je – mimogrede povedano – obsežen in imponanten tako po obsegu kot po kakovosti, temveč le dve njegovi zadnji deli, to je pesniška zbirka *Dvom, upanje, ljubezen* in knjiga esejev z naslovom *Med utopijo in skepsa*.

Triada dvom-upanje-ljubezen označuje temeljne pojme, okrog katerih se vrti ne le zadnja zbirka, temveč celoten Zlobčev pesniški opus. *Dvom* je tisti, ki odpira pot za vsakršno drugačnost, za drugačen pogled; *upanje* je tisto, ki ohranja utopično razsežnost našega jaza in nam omogoča dvig k idealnosti, *ljubezen* pa je cement, vezivo univerzuma.

Knjiga esejev se mi zdi zanimiva, ker v njej Zlobec pravzaprav z nekoliko drugačnimi sredstvi izpoveduje podobno tematiko kot v svoji poeziji. V njej se pesnik izkazuje kot občutljiv in prefinjen regulator in zapisovalec predvsem poosamosvojitvenega obdobja, hkrati pa tudi kot pesnik, ki poskuša osmisliti in reflektirati svojo prakso. Opozarja na bistveno potrebo po utopičnosti našega žitja in bitja. Utopija je po njegovem mnenju nekaj najdragocenejšega v nas in v sleherni civilizaciji. Utopija nam prižiga luč v prihodnosti, je idealiteta, "ki nas spodbuja, osmišlja že s tem, da z mislijo nanjo hočemo vse možno in še več", tisto, kar sega onkraj možnega, kajti le tako lahko uresničimo vsaj uresničljivo v sicer neuresničljivem. Omogoča "življenje fantazijsko odprtega duha in polni notranje hrepenenjske moči". Zlobčevi eseji prinašajo v slovenski prostor glas, ki ga potrebujemo kot suha zemlja vode. Glas treznega in

presodnega premisleka, glas, ki je vedno pripravljen prisluhnuti in upoštevati argument drugega. Glas torej, ki ne gre v polemiko z vnaprejšnjim prepričanjem v svoj absolutni prav. Hkrati pa ta glas začrtuje etične meje, ki jih noben človek ne bi smel prestopiti, če noče postati etično vprašljivo bitje. Opozarja na dejanja neupravičenih posploševanj in etiketiranj, površnega in nenatančnega presojanja, na nevarnost prehitrih sodb in omalovaževanj. Skratka, kaže na to, da ima vsako človeško bitje svoje dostojanstvo in integriteto. Esej *Poezija jaza* je globoka refleksija oziroma teoretska utemeljitev lastnega pesniškega delovanja.

Ob tem je treba opozoriti na dejstvo, da zadnja Zlobčeva pesniška zbirka ni zgolj najboljši "jagodni izbor" iz prejšnjih zbirk, ki naj bi izšel ob njegovi osemdesetletnici, temveč je to popolnoma nova zbirka (nekaj pesmi je sicer že izšlo v italijanskem in hrvaškem prevodu).

Zlobec v svoji razpravi *Poezija jaza* priznava, da je mogoče njegovo poezijo v najširšem smislu razumeti kot poezijo jaza ali lirskega subjekta in prevzema Ungarettijevo misel, da je vsaka poezija pravzaprav avtobiografska v smislu, da se vselej navezuje na vsakršen kontekst, v katerem in iz katerega je nastala. Kaj je pravzaprav ta jaz in kakšno vlogo ima v pesnikovi poeziji?

V svoji zadnji pesniški zbirki odkriva Zlobec neposredno drugost v vsakršni identiteti. Evidenca te drugosti so ranljivost, podvrženost in "golota" jaza. Jaz prevzema odgovornost za drugega in se izpostavlja svoji lastni drugosti. Drugi izprašuje oziroma povzroči dvom o identiteti mojega lastnega jaza. Biti za drugega pomeni biti brez lastne identitete. Jaz sem, kar sem, le skozi drugačnost, skozi drugega ali kot bi rekel znani francoski pesnik Rimbaud "Jaz sem drugi".

Zlobec umesti drugega, drugačnost znotraj samega jaza tako, da lahko rečemo, da smo pri sebi le skozi druge, zgolj skozi drugačnosti. Ko se jaz znajde iz oči v oči z drugim, nenadoma izgine njegova samogotovost in samozadostnost. Toda Zlobčeva "doživljajska prvoosebna ostaja v ospredju tudi takrat, ko moj jaz preide v *ti* ali se prelije v *mi* ali se celo razosebi v osamosvojeno misel, v spoznanje z dikcijo aksioma" (*Med utopijo in skepsjo*, str. 196). Drugi je le dopolnjujoči del moje lastnosti. Drugega oziroma drugačnost ugledam tako, da se obrnem zgolj vase: "Prav ta občutek nelagodnosti, da sem vsak trenutek isti in hkrati nekdo drug, ki je moj temeljni inspirativni vzgib, me sili, da se toliko ukvarjam s skrivnostjo samega sebe, ker samo prek sebe lahko vsaj poskušam razumeti tudi druge in svet, v katerem živim skupaj z njimi" (prav tam, str. 191).

Z jazom kot drugačnostjo je neločljivo povezan dvom. Dvom v Zlobčevi poeziji sploh nima zgolj zanikovalne in uničujoče vloge. Ne, nasprotno, dvom je luč, ki "iz temè v temò mi sveti, / ne zapeljuje me z lažmi, z obeti" (*Dvom, upanje, ljubezen*, str. 52). Dvom mu naredi življenje s samim seboj znosnejše, z njim mu je lažje živeti kot s samim seboj; bolj kot dvomi, globlje vidi vase. Dvom ni ovira, dvom zgolj opozarja, je ostroga za lene misli. Z dvomom je pesnik na ti:

zanj vrata vame zmerom so odprta,
ne gledam, kdaj odhaja, kdaj se vrača.
Ob njem zdaj vse manj tesen je moj dom
(prav tam, str. 55).

In

Celo ljubezen, srečna in nesrečna,
ta os življenja duše in telesa,
je najbolj živa, ko jo dvom pretresa:
Je ali ni vsak svoj trenutek – večna?
(prav tam, str. 54).

Če je bila beseda vseskozi navzoča že v prejšnjih pesnikovih zbirkah, pa dobi v zadnji zbirki še posebno mesto (beseda je "svetloba vseh svetlob" – to je primera, ki zelo spominja na svetopisemsko dikcijo, "prapočelo vseh oblik" – filozofska prisposoba v slogu grških mislecev; "pravir vseh razlik"; "življenja noč in poldne, molk in krik"; "ohrabrujoča in pogubna sila"; "beseda – čisto ogedalo"), saj sonet *Spletanje soneta* tvori jedro zbirke.

Pesniška beseda v Zlobčevi poeziji spočetka dobi posebno mesto zaradi njenega preganjanja in prepovedi. Na začetku je torej ta beseda *sine qua non* posameznikove in narodove identitete in samobitnosti, pozneje, ko ni bila več preganjana, pa doživi povsem drugačno usodo, saj v svobodi izgubi "svoj nekdanji etični naboj in svojo prvobitno enoznačnost, svojo bližino, če že ne istovetnosti, jaza s širšo skupnostjo" (*Med utopijo in skepsjo*, str. 194). Tisto, kar najbolj izstopa v zadnji Zlobčevi pesniški zbirki, je moč in nemoč človeškega glasu in pesniške besede v njeni "najbolj eksistencialni legi". To je najbolj filozofska, najbolj kontemplativna pesnikova zbirka doslej. Je vrh Zlobčeve poezije, v izpovednem smislu najbolj premišljena, izpiljena – v njej so do potankosti izražena čustvena stanja in razpoloženja. Ta čustvena in razpoloženska stanja pa so v zadnji zbirki, v nasprotju s prejšnjimi, veliko bolj metafizično obarvana ter so nosilec usodnejših nabojev in sporočil. Zbirka je izrazito "molovsko" intonirana, kakor ugotavlja že eden od piscev spremne besede Miran Košuta. Idila se umakne disonantnim, zamolklim glasovom. Tema končnosti človekove eksistence je tako rekoč čutno nazorno oprijemljiva, materializirana. Posebno v zadnjem delu zbirke, ki nosi naslov *Pred veliko tišino*, stopa v ospredje tematika minljivosti in nepreklicne človekove končnosti, to je tisto, kar bi lahko imenovali "metafizika končnosti". Metafori za življenje, ki se uporabljata v zadnji zbirki, sta lok oziroma krogotok (večno vračanje enakega). Tako na primer v pesmi *Vsak dan znova* (značilna sizifovska tema) beremo:

Vsak dan znova, dan za dnem,
sestavljam si svoj mozaik življenja,

da bi v njem,
ko tujec v tujca v sebi se zazrem,
spet prepoznal svoj pravi obraz.

Ali pa v pesmi *Krivulja smo*:

Krivulja smo, ko pod nebo se vzpenja
in je kot polna ustnica, v poljub
napeta, kot rdeči vrisk življenja.

In smo krivulja, tudi ko iznenada
obstane in potem v naš črni obup
samo še pada. Vse bolj strmo pada.

Zlobčev svet ni zgolj enoznačen in enosmiseln (to nikoli ni bil tudi v prejšnjih zbirkah), ni le svet smisla, temveč tudi svet nesmisla in ničā:

upanje z obupom stikam, strah
s pogumom, v kontrapunkt oblik
in barv se lomim
(*Vsak dan znova*).

Svet ni deviški izvir radosti in upanja, svet je tudi izvirno in prvobitno do najglobljšega bistva prepojen in prežet z obupom, žalostjo in ničem. Kot z materinim mlekom vsrkam besedo, tako v stiku s svetom izpijem ne le čašo nektarja, temveč tudi čašo pelina. Iz sveta se v človeka nenehno pretakata tako bit kot ne-bit, tako smisel kot ne-smisel. In če tvegamo svoj lastni opis takega človekovega eksistencialnega položaja, potem bi lahko rekli, da je svet sito, polno ničā. V njem veje mrzā – svet nikakor ni kraj prijetnega in udobnega človekovega bivanja, nasprotno, svet je posoda ničā in pekla. V njem ni lagodnega trenutka, vsak tu in zdaj je nepretrgano prizadevanje človeka, da bi si svet prisvojil in ga udomačil, da bi si ustvaril svoj dom.

Ta dvojnost neizbrisno zaznamuje celotno pahljačo pojavov: celo ljubezen je srečno-nesrečna, četudi nam daje po drugi strani občutek enosti. Zlobčeva metaforika v tej zbirki je preprosta, a hkrati polna, bogata in učinkovita.

Zlobec ni bil nikoli avantgardist niti modernist niti postmodernist; nikoli se ni priklonil modnim tokovom in muham svojega časa, nasprotno, vztrajno gradi na tradiciji kot nečem prepoznavnem in vrednem, pa vendarle stoji znotraj ožjega, slovenskega, in širšega, evropskega, kot prepoznavna figura, kot pesniška osebnost z lastno, samosvojo poetiko, ki je sonetno formo po Prešernu in Jesihu prignala do nove odličnosti in vrhunstva. Sonet je pravzaprav forma, ki se je lotijo le mojstri; je forma, ki postavlja omejitve, in je ravno zato izziv. Zahteva disciplino misli in besedno virtuoznost, in Zlobec je z zadnjo

zbirko pokazal, da mu ne manjka ne enega ne drugega. Njegove strune so še bolj napete in uglašene kot prej, iz njih še vedno izvablja tako blagovzveneče kot sladko-grenke tone. Sam sem prepričan, da v pesniškem smislu še ni rekel zadnje in končne besede. Zanj velja znameniti rek G. Lukacsa o romanesknem junaku: "Potovanje je končano, pot se začinja". Njegovo "kratko večnost" je torej treba vendarle razumeti tudi z bolj vitalistične, optimistične perspektive, ki se konča v pravi *fortissimo*, v pravo slavljenje in apoteozo življenja v pesmi *Razlogi so*, ki sklene njegovo zadnjo zbirko.